

פיטריות הרעל בסיפרות הילדים

א. היהודים הרעים

בצורה עיקבית ביותר מבטיח אנואר אל-סאדאת שבי דור הבא יהיה שלום. אם הבטחה זו תלויה בדמות הערבי, כפי שזו מופיעה בסיפוריילדים המתפרסמים בארץ, הרי אותו שלום נתון בספק רב.

סיפוריילדים היא מכשיר-עמולה ראשון-במעלה. בי גרמניה הנאצית המחישו בעזרתה נושאים כגון גזע, הרר, איום והמיסטיית שביעוד הגרמני. הוצאת דר שטירמר דאגה לפרסם כמה סיפוריילדים. אחד מהם היה קובץ-סיפורים הקרוי בשם „פיטריות הרעל“.

בסיפור בשם זה, שעליו נקרא הקובץ, מסופר על אם ובתה, המלקטות פיטריות ביער. אחרי דיון בהבחנה שבין פיטריות טובות לפיטריות רעילות, מסבירה האם: „היהודים הם אנשים רעים. הם פיטריות-רעל. וכמו שקשה לעיתים קרובות להבחין בין פיטריות-רעל ופיטריות טובות, כך קשה מאד, לעיתים קרובות, להבחין בכך שהי יהודים הם רמאים ופושעים. כשם שפיטריות-הרעל מור פיעות בצבעים שונים ומשונים, כך יודעים היהודים להסתיר את עצמם, בלובשם דמויות שונות.“

בסיפור אחר מלמד מורה את תלמידיו מה הם סימני התיכור של היהודי: אף עקום, שפתים עבות, רגליים עקומות וכו'. סיפורים אחרים מספרים על היהודים שהי כסף הוא אלוהיהם, על סוחרים שעושים ועוד.

האם צומחות פיטריות-רעל סיפרותיות שכאלה גם אצלנו?

ב. „עוז יעוז נגד תניני פרעה“

סיפוריילדים בישראל היא אחד העסקים המכניסים ביותר בענף המוצלח. מוצרים אינם אנשירוח או הגוי דיעות. משום כך הם מתאימים לרוב את סיפוריילדים שבהוצאתיהם לרחשי לב ההמונים.

מ גרעין מעודד לא זכה בפרסיביאליק סיפורת-יפה או לפרסיסיפרותי אחר, אבל ספריו נמכרו עשרת-מונים מספרי סופרים הזוכים בפרסים. בסיפרו שד 2 יוצא לגבול הוא כותב: „קלקליה! השם בילבד עורר בליבנו רעד קל. שהרי ידענו היטב, כי קלקליה היא עיירה ירי זנית, שתושביה חורשים מימות נגד ישראל, וכי שבו עינם לפני מיבצע-סיני פוצצו חיילינו את מיבצר המיש-טרה של קלקליה“ (עמ' 5) אלה הירחורים של שני ילדים, שצריכים לכתוב חיבור בנושא „מה ידוע לי על המצב בגבולות“.

בסיפור אחר של מ. גרעין הקדיאק יורד דרוסה, מסיריני שני ילדים שוק הבדואי פוגשים בבדואי מפחיד: „על מותנו תלויה היתה, שבדיה קצרה נחדה מאד, ועל מותנו השנייה התנוסס אקדח ענקי, קשור לחגורה מקושטת. נוסף על-כך שיחקו אצבעותיו באולר קפוצי מודוד, ומדי פעם היטט בין שיניו הגדולות והארוכות. פניו היו רזים, מחודדים ומקומטים מאד, ועצבעים חום-צהוב כנחשוש-קלל. מתחת לכפיתו, שהיתה גדולה כסדיו, התפרצו תלתלים ארוכים ושחורים; ועיניו נצצו כלהב השבריה. גולת הנוצרת למראת הזה היה חוטמם: ממש חרטום-נשרים בעל מימדים עצומים.“ (ע' 9-10).

תיאור מראה-פניהם של ערבים בסיפורת-הילדים הנו פרק בפני עצמו. אם לנטט מספרה של צביה גרנות, חברות נחשון והחוטפים מחבריו, אשר שמו מדבר על עצמו: „היה זה נער בדואי, על פי מלבושו ומראהו. נמוך-קומה וזנום למראת, שכן של שיער שחור ומקורול עוטף את פניו השחומים, עיניו שחורות ונוצצות, ומסתתרות מתחת לגבינים עבותים, פלומה בתולית מכסה את שפתו העליונה ומתחתיה שפתים צרות וארוכות, קפוצות בהבעת מתיחות. הוא היה לבוש גלימה מפוספסת, כדרך הבדואים, ולראשו כפיה לבנה.“ (ע' 9).

יגאל מוסינזון, מהפופולריים שבין סופרי-הילדים, מתאר בחסמבה והסוד הגדול את הלוחם המיצרי כך: „היה זה אוהל מזהם ביותר, ושני קלמנים טרפו קלפים והיו זורקים אותם על ארגזי-חמושת ריק, בקול תרועה וזעזועה. עוד מעט יתקוטטו וישלפו סעינים! — לחש חסן למחמוד הנריקו (ילד ישראלי מחופש). הם מוכנים להיחרג על פחות משווה פרוטה. בטלנים! לעבוד אינם רוצים!“ (ע' 76).

תיאורים אלה הינם רק קצה-קצהו של אותו קרחון מודפס באותיות עיבריות. המחנך לשינאה, גיזענות, מיי לטריונים וכל הכרוך בזה.

ג. סיכוי קלוש

ציטטתי קודם מפיטריות-הרעל הסיפרותיות של גר-מניה הנאצית. מצער לראות שלא למדנו מכוזה ומהש-פעתה של סיפורת-הילדים שלילית.

בגרמניה של היום, סימסת סיפוריילדים היא שיחור-הילד מהבורזוים, הארנבות והדובונים. הצרת צעדיה של סיפרות לילדים ונוער סינתטית, הרואה את העולם מבעד לחלון הזממה, או הרפתקות. היום מחפשים שם תכנים חדשים. נושאים הכוללים את מיכלול הסכנות המקיפות את האורה. אנטזיצרנות ואנטי-גיזענות, במקום סיפרות מסיתה או מרדימת-חושים. המטרה של סיפורת-הילדים בגרמניה של היום היא להעניק השכלה-חברתית-פוליטית, להבהיר את המאבקים ולעודד את חושי-הביקורת של היל-דים והנוער.

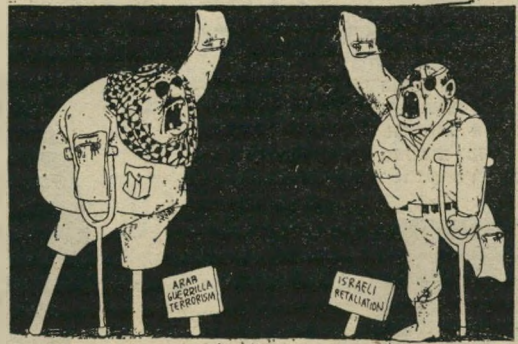
לדוגמה, כמה מסיפוריילדים שזכו בשנים האחרונות לפרסים בגרמניה המערבית. הסופרת יהודית קאר (בתו של מבקר התיאטרון הנודע אלפרד קאר) מספרת בסיפורה כאשר גנב היטלר את הארנבת הורודה על מישפחתה היהודית בשואה, מנקדות ראותה הבלתי-משוחדת של ילדה, שלמרות הסכנות הוריה הבהירו לה בדרךם את האמת לאמתה, ואת השלילה של רעיונות הגזע והרודנות. הסופר הגרמני פרידריך הסמאן (האנטי-כריסטיאן קירש) זכה בפרס על סיפורו אני חי שבע פעמים, סיפור המספר על חייו של ארנסטו צ'ה גווארה. מעניקי הפרס כתבו על ספרו של הסמאן: „יש להציב בפני הצעיר בימינו את ההיסטוריה בת-זמננו. את הזרמים הפוליטיים ואת שיקוף-הרגסנו של אילינו...“

אחטא לאמת אם לא אצטט גישה חיובית לבעיית הערבים, שקיימת בסיפרו של ש. פינחס (פינחס שדה) הגנב; מטמון הזהב של ששונקין הזקן. „הוא אמר, כי את הערבים, כולם, כולם, הם רשעים, כי צריך לגרש אותם, לתרוג אותם. בליבי חשבתי: איך אפשר לדבר כך? האין זו שיפלות? האין גם בין הערבים כמו בין היהודים (וכמו בין הרוסים, הסינים, הצרפתים, התור-לנדים) טובים ורעים, שמנים ורזים, נוכלים והגונים, אנדמלים ומאוששים? למה להפחית סתם שינאה, סתם כזבים, למה לדבר על גירוש, הרג וחורבן? ברור היה לי, שהור הוא אדם רע ושלם... ובמקום אחר בסיפורו, משיק פינחס שדה „...ולמה זה איברהים ואני אני? בים? אני יהודי — הוא ערבי. אבל שינו קטנים, שמנים ועצלנים. כשגדל נתגיש לצבא, אני לצבא אי-ראל והוא לצבא ירדן. נהיה אויבים. אולי נלחם אולי נהרגו זה את זה. אבל למה? הרי אנחנו דומים. הרי אנחנו סובלים באותו האופן ומאותן הסיבות.“

בסך-הכל זה משפיל ילד, כאשר כותבים בשבילו כאלו היה מטומטם. רוב סיפורת-הילדים הנכתבים כיום בארץ מייועדת למטומטמים. ועד אשר יתחיל מישיר-החינוך להקפיד עליה, ייאלצו הילדים והוריהם לדקדק בבחינת הספרים. קטעים, כמו זה של פינחס שדה, הם מועטים, אך מורים על סיכוי קלוש לעתיד.

בסיפור אחר מדובר על „רמדאן-אף-נשר“ ש„היה דומה יותר לנשר מאשר לבן-אדם“ (הלא הוא ראש מרגלים-מצריים), והוא מהרהר כל הזמן ב„תענוג“ בכך שהצבא המצרי יתקוף את ישראל והתחיל השחיטה הסור-פית. מתחת לציור פניו של רמדאן מצויה הכתובת הבאה, שבה עידו סתר, מחבר עוז יעוז נגד תניני מצריים: „ראש מרגלי האויב, ברוש נתעב, ערמומי, בעל מזימות שטניות, היושב בקהיר ומתכנן פעולות רצח וחבלה.“ צחוקה-הגורל, שהנהו בבחינת איסור לילדים, הוא שראשי מרגלים ישראלים, שישב בתל-אביב, תיכנן פעולות חבלה בקהיר לפני עשרים וכמה שנים.

ואם מדובר במצרים, הרי שאין להתעלם מהקטע הבא המופיע בסיפרו של ערן שורר, עלילות, חבראי' — המינורה השודית בנגב. בסיפור זה מתרחב הרקע אל מחוץ לגבולות הארץ, ובעד למינהרה סודית מגיעים שלו-שה נערים ישראליים לקהיר. לאחר הרפתקות שונות הם מעלים ארצה קבוצת יהודים, דרך אותה מינהרה. אך בראי-

שית דרכם בקהיר הם מגיעים למיסעדה של יהודי שם, ואחד הסימנים להיות המיסעדה יהודית הוא: „נכון — חוסיף שאול — הזה שימו לב לחלון המנופץ. זהו, כנראה, זכר לימי מערכת-סיני, כשהמצרים נקמו ביהודי-דים המקומיים על הפיטולנות שספגו מידי צה"ל.“

בסיפרו אש בהרים מתאר יהודה סלוא את אווירת האימים והשינאה, כשהיא מומחשת בתיאורים שירים של דיברי הלוחמים הערביים. כאן השימוש במילים חריף: „פלסטין — ארצנו, היהודים — כלבינו, פלסטין ארי-צנו, היהודים — כלבינו! — בצווחה זו, שהיתה מלווה יללות קעובות, פרץ החמון לחצר, כשהוא רומם בדרוכו את השחיים שעוד שרדו בה.“ (ע' 46). את אותו קרב הרואי ממשיך סיפוריילדים אחר, צבי ליברמן, בסיפרו בהרי ירושלים, שהוא מתבלט בגסותו ההינזנית: „משהו שאל: „התספקנה הנשים לכל אחד מאיתנו? — אינשאללה, תספקנה! הבחורים שיצטיינו בקרב יקבלו גם אחת נוספת. — הייד! נראה להם ליהודים הכלבים מי אנו!“ (ע' 85).

מלחמת-השהיחור זכתה לתיאורים רבים בסיפורת-הילדים בארץ. בנימין גל, בספרו שושליו של שימשון, שכל קשר בינו לבין הפלוגה בשם זה שלחמה במלחמת-48' היו מיקרי, נותן תיאורים הגובלים באלה של מות-חמות האינדיאנים במתיישבים בארצות-הברית: „הערבים הגיחו מהין הבעות המקיפות את הקיבוץ מצפון ומצפון-מערב. הם הסתערו על הקיבוץ ביללות-תפרא, ללא תוכ-נית וסדר. לא היו אלה חיילים, כי אם בני-כפר מר-סתיים. מנופפים בנישקם גלשו במידרון. תוכנית ההת-קפה שלהם מבוססת היתה על מיספרם הרב, אשר עלה למאות אחדות.“ (ע' 96).

החרות ללקט זרדים לעקידה בחצר

התיאטרון-הישראלי האמיתי אינו על קרשי הבמה. בערב שהוקדש למחזאות-ישראלית-מקורית, ושנערך במרתפי סודרלנד בירושלים, הגדיר מנדל קוהנסקי, מבקרי-התיאטרון של גרואס פוטס, את ד"ר אמיל פורישמיין, מבקרי-התיאטרון של יומן-המפדלי הצופה, בכינוי שמתחת לחגורה. המחזאי יוסף מלנדי (זה מסתובב, מושל ירחון). שהשתתף באותו דיון, התייח לעבר מנדל קוהנסקי שכל מבקרי-התיאטרון בארץ שוכנים מתחת לחגורה. באותו דיון, שאל המחזאי בנימין גלאי (קפה הפוח) את קוהנסקי מדוע לא כלל אותו בסיפורו על התיאטרון העיברי? בהוצאת סימן-קריאה ראה-אור ספר-שירים חדש, פריעטו של המשורר מאיר יוללטייר (מאה שירים, חק) בכתרת דבר אופטימי — עשיית שירים — בימים אלה ראה (סופכלסוף) אור, כתב-העת סימן-קריאה ועוד, מייד עם הופעתו, הרושט-שמעות אודות משרד ישראלית בלתי-בשם גבי דניאל, הגולה באמסטרדם, שפרשטו של המשרד מלירי בכתביעת זה. תוך ימים ספורים הסתבר, כי אותו משרד-אלמוני הינו, לדעת יודע-יחין שבסיפורת-העברית, לא פחות מאשר פרופסור בנימין הרשובסקי, מראשי התנועה-הסיפרות באוניברסיטת תל-אביב. אלא שמחזור-השירים של גבי דניאל הרשובסקי (1) מכיל בתוכו את השירים הטובים ביותר שבחבורתו. במסגרת מדון הביקורת בסימן-קריאה מופיע מאמר תמיה של חיים גנז, הדן בחירות ללקט זרדים בסיפורי יצחק בן-גוריון. ב. יהושע, ולמי שאינו בקיא במינוחי כתב-מבקרי-הסיפרות, הרי הכוונה לזרדים, שלטענת חיים גנז, מוסיפים הסופרים כבנר, וזו. ב. יהושע על-התסביך-העקידה של סיפרותנו הצעירה? אחד מותיקי כתביהעת עכשווי הגדיר את החבורה החדשה של סימן-קריאה, הכוללת בעובייה, בכינוי „ספר-הסלפונים של הסיפרות העברית החדשה“.

שירה ליצירת-מופת על ירושלים של שנות ה-40, הרי שעמוס עוז. בסיפרו הר העצה הרעה, הינו בבחינת עורך-סרטים שניסה ליצור סיפורים קצרים מתוך הפילם ששי-עגנון זרק לפח.

בהר העצה הרעה קובצו שלושה סיפוריירושלים סינתטיים, שהינם בבחינת מכירת-סוף-העוגה של נופי, אווירת, ואנשי ירושלים. לכלי-קיבול זה מוג עמוס עוז נקודות-ציון מתוך אטלס-יראור, מהולות במילות סלנג של מילון בני-יהודה ובן-אמון. ניסיון כמי ליצור מירקת שתיראה כקטלוג של שיליה דבורייה-מנדט-הבריטי, כפי שהם נשקפים מבעד לעיניו הבלתי-ממיות של ילד, הבחון אותם במישקפיים ופילטרים, המנסים להשיבע את רצונו של הקורא הישראלי הממוצע, במחצית שנות ה-70, שלוש סיפורי הר העצה הרעה שדופים, ונעדרי ניסיון להעמיק לתקופה שאותה היו אמורים לתאר. הן עמוסים הסיפורים בבדיחות של תיפלות מתחכמת, כפי-רסם הפופולר-הצעיר רשימה בזכות שתיית חלבי-עיונים... — „כסף שהתאדה מקופת קק"ל...“ — „כל המישפחה שלי הלכה לאיבוד בלודו. אתה יכול לסמוך עלי...“. עומס תפל זה, שהובל ביד עמוס עוז כמבצעים של פוליטיקה יישובית חרדצדית של אגותה תקופה, וזאת מבלי לדלג על פגישת אחת הדמויות שבספר עם זייד בן-גוריון, ביסגנון המוכיר את הפגישה עם סטאלין בבחודו הראשון של סולוציצין.

לתוך המערכת המילולית הצופה והעמוסה הזאת הצליח עמוס עוז לדחוס, באילוף בולט, בעיות ותניות מינצת של ילדים וילדות היהודים, שאינם חולמים על תאומים ערביים, כפי שתרמה גיבורת מיכאל שלי לנוף התרבותי שלנו. כמה מצער לקרוא סופר מ„דורה-המדינה“ (פוסט-פלמ"ח), היוצר סיפורים על נוסחות בדיקות של נוסטאלגיה-שימושית-לעם-יקדוש. הדבר המיחד את סיפורים על עמוס עוז מקודמו בחרושת-הנוסטלגיה, „סיפורי-דורה-פלמ"ח“, הוא פילתו הכוללת לשוקי-הקוראות היהודיות של ברונס.

